

ОСОКА СКЕЛЬНА

Carex rupestris All. (*C. petraea* Wahlenb.)

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Наукове значення

Рідкісний, реліктовий, циркумполярний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Аркто-альпійський вид, поширений в Арктиці, гірських системах Європи (Піреней, Альпи, Балкани, Карпати, Кавказ, Урал), Сибіру, Далекого Сходу, Сх. Азії та Пн. Америки. В Україні трапляється у Карпатах: масиви Боржава (г. Магура-Жиде), Черногора (г. Петрос, Великі Козли, Шпиці, Смотрич), Чивчини (г. Гнетеса). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Усі популяції ізольовані, мають дуже малі площі (10–100 м²) і чисельність (50–300 особин). Найбільшою за площею і чисельністю особин є популяція на скелях г. Шпиці (1750 м н.р.м.).

Причини зміни чисельності

Скельний вид, має вузькоеколого-ценотичну амплітуду, що лімітована різними природними (зміна фітоценотичних умов) та антропогенними (випасання худоби, витоптування) чинниками.

Умови місцезростання

Росте на гірських кам'янистих схилах і скелястих вершинах в альпійському та субальпійському поясах, на висоті 1700–1900 м н.р.м. Належить до компонентів високогірних ценозів кл. *Carici rupestris-Kobresietea bellardii*. Геліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з довгим повзучим кореневищем. Стебла 5(10)–15(20) см заввишки, шорсткі, при основі з бурими або каштановими піхвами. Листки плоскі, вгорі жовтуваті та звивисті, часто донизу відігнуті, коротші або більш-менш дорівнюють стеблам. Суцвіття складається з поодиноких андрогінних колосків (верхні квітки в колоску тичинкові, нижні — маточкові). Приквітковий листок відсутній. Колоскові луски більш-менш дорівнюють мішечкам, буруваті. Мішечки довгасто-оберненояцеподібні, буруваті, при дозріванні притиснуті до осі колоска. Приймочок 3. Плід — горішок, звичайно без осьового придатка. Цвіте в червні–

липні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ та Карпатському НПП. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено випасання худоби, порушення умов зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунтоствірне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Визначник рослин Українських Карпат, 1977; Данилик, 2000; Данилик, Малиновський, 1997; Егорова, 1999; Определит. высш. раст. Украины, 1987; ЧКУ, 1996.

Автор: І.М. Данилик

Фото: І.М. Данилик, О.О. Кагало (вставка)

ОСОКА ЖИТНЯ

Carex secalina Willd. ex Wahlenb.

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Євразійський вид, поширений диз'юнктивно в Центральній та Сх. Європі, на Кавказі, в Сибіру, на Далекому Сході, у Середній і Зх. Азії. В Україні зростає у Лісостепу і Степу. Адм. регіони: Кв, Чн, Вн, Кд, Дн, Пл, Хр, Од, Мк.

Чисельність та структура популяцій
Усі популяції ізольовані, представлені малими площами і чисельністю особин, однак деякі мають синантропний характер поширення (рудеральні території — м. Київ, Полтава).

Причини зміни чисельності
Потерпає від надмірного випасання, рекреаційного навантаження.

Умови місцезростання
Росте на засолених сирих луках, у піщаних западинах, на піщаних і мулистих берегах озер і рік, в угрупованнях союзів *Agropyron-Rumicion crispi*, *Scorzonero-Juncion gerardii* та *Puccinellion limosae*. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Трав'яний щільнодернинний багаторічник з коротким кореневищем. Стебла 10–40 см заввишки, з рожево-бурими піхвами. Листки жорсткуваті, сіро-зелені, плас-

кі, 2–3 мм завширшки, вищі за стебло стебло. Нижній покривний листок до 4 см завдовжки, з широкою піхвою і пластинкою, що вища за суцвіття. Суцвіття з 4–8 колосків, нижні інколи при основі розгалужені. Верхні 2–3 колоски чоловічі, зближені, 1–2 см завдовжки, на довгих ніжках, булавоподібно-ланцетні, з обернено-яйцеподібними тупуватими, блідо-зеленими покривними лусками. Решта колосків жіночі, розставлені, довгастобулавоподібні, 1,5–3 см завдовжки, густі, на ніжках до 2,5 см завдовжки. Покривні луски жіночих колосків яйцеподібні, гострі, з шорстким кілем, із зеленою серединою та білуватими краями, коротші від мішечків. Мішечки ланцетні, гладенькі, пласко-опуклі, 5–7 мм завдовжки, світло-зелені, згодом жовтуваті,

з тонкими жилками, від основи з вузькими зазубленими крилами, вгорі поступово переходять у плаский, спереду розщеплений двозубий носик. Приймочок 3. Плід — горішок. Цвіте в травні–липні. Плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням і вегетативно.

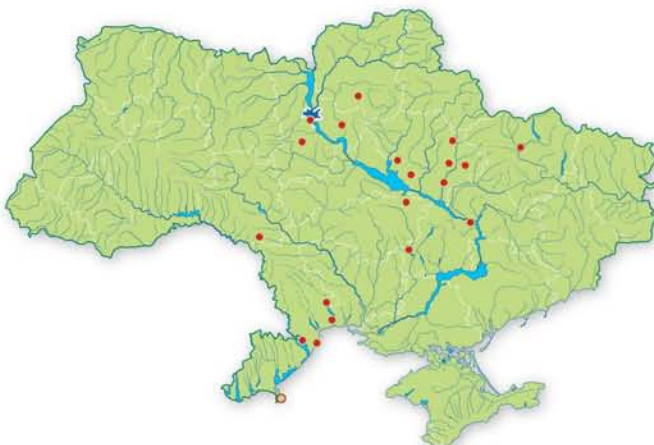
Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій. Охороняють в РЛП «Нижньоворсклянський», заказниках «Гракове», «Любка», «Нижньопільський» (Полтавська обл.). Заборонено порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Кормове.

Основні джерела інформації
Байрак, Стецюк, 2005; Дубына, Шеляг-Сосонко, 1989; Егорова, 1999.

Автори: І.М. Данилик, Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак
Фото: І.І. Мойсієнко

ОСОКА ЩЕТИНИСТА

Carex strigosa Huds.

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Рідкісний реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європейсько-західноазійський вид, поширений в Атлантичній, Центральній і Пд. Європі, на Кавказі (Зх. і Центральне Закавказзя, Талиш) і Зх. Азії (Пн. Іран). В Україні представлений у двох ексклавах: Розтоцько-Опільському й Закарпатському. Адм. регіони: Льв, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Усі популяції ізольовані, мають малі площі (10–500 м²) і чисельність (50–500 особин). У Закарпатті для окремих популяцій (ур. Переш, Чомонинський ліс) характерний регресивний стан з мінімальними площами й кількістю особин, високим ступенем фрагментації; їхня площа й чисельність зменшуються.

Причини зміни чисельності

Потерпає в результаті вирубування лісів, надмірної рекреації.

Умови місцезростання

Росте в умовах надмірного зволоження на сирих місцях, берегах потічків у широколистяних дубово-ясеневих лісах союзу *Alno-Ulmion*. Гігрофіт, умброфіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з укороченим кореневищем. Стебла 20 (30)–100 (120) см заввишки, при основі з бурими або блідо-коричневими цілісними піхвами. Листки зелені, плоскі, м'які, дорівнюють 1/2 або 2/3 довжини стебел. Суцвіття колосоподібне з 3–7 розсунутих донизу колосків. Верхній колосок у суцвітті чоловічий. Жіночих колосків 2–5 (7), від 25 (40) до 80 мм завдовжки, циліндричних, рідкоkwіткових, на тонких ніжках, 3–7 см завдовжки, пониклих. Нижній покривний листок з піхвою 30–50 мм завдовжки і листовою пластинкою, що довша за колосок, але завжди коротша від суцвіття. Квіткові луски жіночих колосків зеленкувато-коричневі, яйцеподібно-ланцетні, загостре-

ні, з трьома жилками й вузьким плівчастим краєм, коротші від мішечків. Мішечки еліптично-тригранні, 3–4 мм завдовжки, зелені, голі, гладкі, з багатьма тонкими жилками, поступово звужуються в короткі, до 0,5 мм, конічні, вищерблені носики. Приймочок 3. Плоди — горішки. Цвіте в травні-липні. Плодоносить у липні-серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в загальнодержавних заказниках «Атак» і «Великодобронський» (Закарпатська обл.). Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено вирубування заплавних лісів, порушення їх гідрологічного режиму, умов зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Протиерозійне.

Основні джерела інформації

Данилик, 1995; Егорова, 1999.

Автори: І.М. Данилик
Фото: Р.Я. Кіш

ОСОКА ЗАТІНКОВА

Carex umbrosa Host

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Вид на східній межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Неморально-монтанний вид, поширений в Атлантичній, Центральній, Пд. та Сх. Європі. В Україні трапляється спорадично в поліській та лісостеповій зонах Правобережжя (за винятком Закарпатської низовини), у Карпатах і в окремих локалітетах пн.-зх. Лівобережного Полісся. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн.

Чисельність та структура популяцій
Більшість популяцій відзначаються значними площами та чисельністю особин, загрози їх зникнення чи зміни стану немає.

Причини зміни чисельності
Потерпає від надмірного рекреаційного навантаження, вирубування лісів, знищення екоотопів.

Умови місцезростання
Росте в розріджених лісах, на узліссях, по чагарниках, на луках, по краях карбонатних боліт, в угрупованнях союзів *Asperulo-Fagion*, *Cephalanthero-Fagion*, *Eu-Carpinion*, *Luzulo-Fagion*, *Carpino-Quercion* і *Nardion*. Гігромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Трав'яний щільнодернинний багаторічник з коротким кореневищем. Стебла 15–40 см заввишки, зі світло-бурими піхва-

ми, розщепленими на прості волокна. Листки плоскі, 2–3 мм завширшки, дорівнюють стеблам. Нижній покривний листок з піхвою й короткою шилоподібною пластинкою, що дорівнює колоскові. Суцвіття з 2–4 зближених колосків. Верхній колосок чоловічий, ланцетний або ланцетно-булавоподібний, зі світло-іржавими, гоструватими покривними лусками. Решта колосків жіночі, довгасті, на коротких ніжках. Покривні луски жіночих колосків коротші за мішечки, яйцеподібні, каштаново-бурі, із зеленою серединною жилкою. Мішечки довгасто-оберненояйцеподібні, жовтувато-зелені, з довгими розсіяними м'якими волосками й тонкими малопомітними жилками, з плавним видовженням вузькоконічним носиком. Приймочок 3. Плід — горішок. Цвіте в

квітні–червні. Плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно контролювати стан популяцій. Охороняють в багатьох заповідних об'єктах, зокрема, Карпатському БЗ, Карпатському, Шацькому та ін. НПП, заказниках. Заборонено знищення місцезростань, суцільні рубки лісів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Кормове.

Основні джерела інформації
Данилик, 1994; Егорова, 1999; Орлов, 2005.

Автори: І.М. Данилик, Т.Л. Андрієнко, О.О. Орлов
Фото: О.О. Орлов